

Una dintre cele mai importante
voci ale epocii noastre.

Financial Times

Cor- puri

**O carte despre
libertate**

Olivia Laing

Chintesența celor mai nesigure
vremuri pe care le-am trăit.

The Washington Post

Mașinăria eliberării

În cel din urmă an al secolului XX, am văzut o reclamă la un plafar din Brighton. Era roz, iar pe margine avea inimioare înlănțuite, desenate de mână. Îndrăzneam să pretindă că toate simptomele, de la durerile de cap și răceli la accesele de furie și depresie, sunt cauzate de blocajele energetice ale unor traume din trecut, care pot fi dislocate și fluidizate prin metoda psihoterapiei corporale*. Știam că este, în cel mai bun caz, o afirmație controversată, dar ideea că trupul este un spațiu de depozitare a tulburărilor emoționale mă incita. Încă din copilărie, am avut sentimentul puternic că țin ceva în mine, că sunt ferecată de o nefericire misterioasă, a cărei cauză precisă nu o înțeleg. Eram atât de rigidă și de rece, încât tresăream când mă atingeam cineva, ca o capcană de șoareci care se închide. Ceva era înțepenit și îmi doream, speriată, să-l deblochez.

* Ramură a psihoterapiei, cunoscută și sub numele de somatoanaliză, care se ocupă de relațiile complexe dintre minte și corp. (*N. red.*)

Anna, terapeuta, își avea cabinetul într-o cămăruță umedă, la mansarda casei ei. Într-un colț, se afla un pat de masaj ce părea profesional, dar, în general, aveai impresia că te înconjoară o intimitate domestică vag soioasă. Peste tot erau numai perne decorative. Fotoliul meu era îndreptat spre o bibliotecă plină cu păpuși și jucării din magazinele de caritate, care așteptau să fie distribuite în scenete de pantomimă de inspirație Gestalt*. Uneori, Anna lua câte o maimuță rânjită, o strângea la piept și vorbea despre sine la persoana a treia, cu o voce pițigăiată și sâsăită. Eu nu voiam să intru în joc, să mă prefac că pe scaunul gol se află un membru al familiei și nici să lovesc perna cu o bătă de baseball. Eram prea timidă, dureros de conștientă de propriul ridicol, dar chiar dacă mi se părea că bufoneriile Annei sunt jenante, îmi dădeam seama că ea se bucură de un fel de libertate la care eu nu am acces.

Ori de câte ori era posibil, sugeram să renunțăm la conversație și să-mi facă un masaj. Nu trebuia să mă dezbrac de tot. Anna își puneă un stetoscop și îmi lucra ușor părți ciudate ale corpului, fără să frământa, ci părea doar să le poruncească direct mușchilor să se relaxeze. Din când în când, se apleca peste mine și mă ausculta, lipindu-mi pâlnia stetoscopului de stomac. De cele mai multe ori, simțeam cum un fel de energie mi se revarsă

* Tip de terapie care se concentrează pe conștientizarea gândirii, a comportamentului din prezent și a sentimentelor. (*N. red.*)

prin corp, cum își face loc prin abdomen și se lasă în picioare, unde mă gândila ca tentaculele unei meduze. Era o senzație plăcută, nu tocmai sexuală, ci ca și cum un blocaj persistent ar fi fost îndepărtat. Nu i-am spus niciodată nimic și nici ea nu a întrebat, dar era unul dintre motivele pentru care reveneam la ea: să mă bucur de acest corp nou, plin de viață și fremătător.

Aveam 22 de ani când am început să mă duc la Anna, iar corpul era în centrul intereselor mele. Când se discuta despre trupuri, mai ales în cultura populară, era invocat un set foarte circumscris de teme, în general despre felul în care arată corpul și despre menținerea lui într-o perfectă stare de sănătate. Corpul ca set de suprafețe, cu un aspect mai mult sau mai puțin plăcut. Corpul perfect, de neatins, atât de fin și de strălucitor, încât este practic nepământean. Cum să-l hrănești, cum să-l îngrijești, multiplele și exasperantele moduri în care poate să nu se integreze sau să fie pe măsura așteptărilor. Dar ceea ce mă interesa pe mine era experiența de a trăi în el, de a locui un vehicul care este catastrofal de vulnerabil, supus în mod nesigur plăcerii și durerii, urii și dorinței.

Am crescut într-o familie de gay în anii 1980, sub autoritatea dăunătoare a Clauzei 28, o lege homofobică prin care se interziceau în școli discuțiile despre „acceptarea homosexualității ca presupusă relație de familie”¹. Să știi că aceasta este imaginea pe care statul o are despre familia ta înseamnă să primești o adevărată educație în privința felului în care corpurile sunt poziționate într-o

ierarhie valorică, libertățile lor fiind privilegiate sau restricționate în funcție de niște atribute mai mult sau mai puțin inevitabile, cum ar fi culoarea pielii sau orientarea sexuală. De fiecare dată când mă duceam la terapie, resimțeam moștenirea acelei perioade ca și cum aș fi avut în corp niște noduri de rușine, de frică și de furie, pe care mi-era greu să le exprim, cu atât mai puțin să le dizolv.

Dar dacă în copilărie am învățat că libertatea trupului este limitată de lumea exterioară, am rămas și cu ideea că trupul este o forță în slujba libertății ca atare. Am participat prima dată la Gay Pride la vârsta de nouă ani, iar sentimentul pe care mi l-au dat acele corpuri care mășăluiau pe Westminster Bridge a prins rădăcini în mine, o senzație somatică lipsită de orice asemănare cu ceea ce trăisem până atunci. Mi s-a părut evident că acele corpuri din stradă reflectă modul în care schimbi lumea. Fiind o adolescentă îngrozită de iminenta apocalipsă a schimbărilor climatice, am început să particip la proteste, fiind atât de implicată în acțiunile directe ale mișcărilor pentru protecția mediului, încât am renunțat la facultate ca să locuiesc într-un copac dintr-o pădure din Dorset ce urma să fie distrusă pentru construirea unui nou drum.

Mi-a plăcut să locuiesc în pădure, iar faptul că îmi foloseam corpul ca pe un instrument al rezistenței era deopotrivă istovitor și amețitor. Legile se tot schimbau. Poliția devenise mai agresivă și mai mulți oameni pe care îi știam urmau să petreacă ani buni în închisoare pentru o infracțiune nou apărută – încălcarea proprietății private

în formă agravantă. Libertatea avea un cost și se pare că acesta era și el legat de corp, pierderea libertății fizice fiind o amenințare omniprezentă. Ca mulți alți activiști, am ajuns la epuizare. În vara anului 1998, m-am așezat pe jos într-un cimitir din Penzance și am completat formularul pentru o diplomă în medicină naturistă. Când am început să fac terapie cu Anna, eram deja în al doilea an de studiu.

Deși pe atunci nu știam acest lucru, tipul de terapie pe care îl practica ea fusese inventat în anii 1920 de Wilhelm Reich, unul dintre cei mai ciudați și mai vizionari gânditori ai secolului XX, un om care și-a dedicat viața înțelegerii mult discutatei relații dintre corp și libertate. Reich a fost o vreme eminentul protejat al lui Freud (*der beste Kopfe*, cea mai strălucitoare minte, în psihanaliză). Ca tânăr psihanalist la Viena în siajul Primului Război Mondial, a început să suspecteze că pacienții lui își purtau experiențele din trecut în corp, depozitând durerea emoțională sub forma unei tensiuni pe care el o compara cu o armură. În următoarea decadă, a dezvoltat un nou sistem revoluționar al psihoterapiei bazate pe corp, atrăgând atenția asupra modului în care se purta fiecare pacient. „Asculta, observa, apoi atingea, împungea și sonda, urmându-și instinctul extraordinar de a sesiza unde anume în corp sunt înghețate amintirile, ura, frica“², a relatat ulterior fiul său, Peter. Spre surprinderea lui Reich, deblocarea emoțională era adesea însoțită de o senzație plăcută, ca o pulsație, pe care o numea „curgere“;

am resimțit aceeași senzație inconfundabilă pe canapeaua Annei.

Mulți dintre pacienții vienezi ai lui Reich făceau parte din clasa muncitoare. Ascultându-le poveștile, și-a dat seama că problemele lor, haosul psihic, nu erau doar consecințele experiențelor din copilărie, ci și ale factorilor sociali, cum ar fi sărăcia, situația locativă precară, violența domestică și șomajul. Fiecare individ era supus în mod evident unor forțe mai ample, care puteau cauza la fel de multe probleme precum chestiunea centrală care îl preocupă pe Freud, creuzetul familiei. Nefiind un om care să se eschiveze de la asumarea unor mari riscuri, Reich a petrecut perioada interbelică încercând să îmbine două mari sisteme de diagnosticare și tratare a nefericirii umane, obligând opera lui Freud și cea a lui Marx să dialogheze în mod productiv, spre nemulțumirea adeptilor celor doi.

Sexul fusese mereu o parte centrală a concepției sale despre libertate, iar în 1930 s-a mutat la Berlin, un oraș prins între două dezastre, unde, din ruinele războiului, s-au născut o puzderie de noi idei despre sexualitate. Reich considera că eliberarea sexului de sub scutul secular al reprimării și rușinii va schimba lumea, dar activitățile sale la Berlin au luat sfârșit brusc când Hitler a preluat puterea, în primăvara anului 1933. Aflat în exil în Danemarca, în toamna aceluiași an, a scris *The Mass Psychology of Fascism*, o analiză captivantă a felului în care Hitler s-a folosit de anxietăți sexuale inconștiente, inclusiv frica de infecție și de contaminare, pentru a trezi sentimente antisemite.

Prima carte scrisă de Reich pe care am citit-o a fost *People in Trouble*, o relatare a experiențelor sale politice din Viena și Berlin. Am găsit un exemplar într-un târg de duminică de tipul celor care apăruseră în anii 1990 în parcul de mașini de la stația Brighton, și am ales-o pentru că avea același titlu ca un roman pe care îl adoram. Deși a fost scrisă în anii 1950, era în armonie cu amintirile mele despre implicarea în activism, entuziasmul și frustrarea de a crea agitație în vederea schimbării politice. Reich nu scria frumos ca Freud și nici argumentele sale nu erau la fel de bine structurate și de lucide. Adesea părea laudăros, chiar paranoic, dar avea o stringență care mă atrăgea. Era ca și cum ar fi scris de pe câmpul de luptă, aplecat peste caietul său, schițând posibilitățile cu miză mare de a spori libertățile oamenilor.

Ideile lui păreau atât de relevante pentru timpurile noastre, încât nu înțelegeam de ce nu auzisem de el, nici în grupurile de activiști, nici la facultate. Abia mult mai târziu mi-am dat seama că motivul pentru care nu este mai respectat și mai discutat este că excesele din cea de-a doua parte a vieții i-au pus în umbră prima parte. Ideile radicale, incisive despre sex și politică pe care le-a elaborat în Europa înainte de război au fost aproape îngropate sub concepțiile mult mai consternante pe care le-a elaborat în anii exilului. Acestea variază de la teoriile sale pseudoștiințifice despre boală la construirea unei arme spațiale care să controleze vremea.

Când Reich a emigrat în America în 1939, nu s-a prezentat ca psihanalist sau activist, ci ca om de știință,

deși era dezinteresat în mod asumat de procesul de evaluare al colegilor, piatra de încercare a oricărei realizări științifice. La scurt timp după sosirea lui, a pretins că a descoperit energia universală care animă toate ființele. A numit-o energie orgonică, iar în laboratorul din casa sa din New York a construit o mașinărie pentru a-i exploata puterile vindecătoare. Date fiind consecințele pe care le-ar fi putut avea pentru creatorul său, este ironic faptul că aparatul de vindecare universală era o cutie de lemn, puțin mai mică decât o cabină de telefon obișnuită, în care stătea într-o solemnă izolare.

Reich credea că acumulatorul orgonic putea să automatizeze activitatea de eliberare, eliminând astfel laboriosul proces terapeutic în doi. Spera și să poată vindeca boli, în mod special cancerul. Această afirmație a declanșat o investigație care a atras atenția FDA*, care a inițiat o anchetă în legătură cu eficiența din punct de vedere medical a acumulatorului orgonic. Ancheta a durat aproape zece ani. La data de 7 mai 1956, Reich a fost condamnat la doi ani de închisoare pentru că a refuzat să înceteze să-și vândă invenția. Primăvara următoare, a fost trimis la Penitenciarul Lewisburg din Pennsylvania.

Tipul cu orgonul, asta era Reich! Nu mă prinsesem. În adolescență, eram înnebunită după William Burroughs, iar în tinerețe, acesta fusese obsedat de Reich. Scrisorile

* Food and Drug Administration, organism în SUA, echivalent al Agenției Naționale a Medicamentului și Dispozitivelor Medicale din România (ANMDDMR). (*N. red.*)

sale din anii 1940 și 1950 făceau deseori referiri la Reich și la cutiile lui orgonice. Strălucirea albastră și scânteietoare a energiei orgonice, „bâzâitul fără sunet, dar vibrant al inimii pădurii și al acumulatorilor orgonice”³ constituie atmosfera tipică operelor sale, contribuind la fiorul apocaliptic, „mesajul orgasmului recepționat și transmis”⁴. Ca multe personalități care se opuneau normelor sociale predominante, Burroughs și-a construit propriul acumulator orgonic. De fapt, prima oară când am văzut unul a fost atunci când Kurt Cobain a încercat acumulatorul ruginit din grădina sa din Kansas, în anul 1993. A fost fotografiat făcând un semn cu mâna printr-un hublou: un astronaut melancolic, legat de pământ, înghețat în timp cu șase luni înainte să se sinucidă. De fiecare dată când o priveam, fotografia părea să-l condamne retroactiv pe Reich ca fiind un escroc fără speranță.

*

Abia în exasperantul an 2016 m-am întors la Reich. În anii anteriori, corpul devenise din nou un câmp de luptă. În special două situații deveniseră critice: criza refugiaților și mișcarea Black Lives Matter. Refugiații ajungeau în Europa în bărci găurite, venind din regiuni care fuseseră distruse, iar unii oameni îi considerau niște milogi și niște escroci, sperând că se vor îneca. Cei care reușeau să treacă Marea Mediterană erau înghesuiți în tabere din care era posibil să nu mai scape niciodată. Prezența acestor corpuri

disperate era folosită de extrema dreaptă pentru a câștiga puterea în Europa, iar în Marea Britanie erau implicați în înspăimântătoarea și xenofoba campanie Brexit.

Între timp, în America, mișcarea Black Lives Matter, apărută în 2013, a fost o reacție la achitarea ucigașului lui Trayvon Martin, un adolescent de culoare neînarmat, ucis de un bărbat alb. În următorii ani, Black Lives Matter a protestat față de faptul că bărbații, femeile și copiii afro-americani continuau să fie uciși de către poliție: pentru că vindeau țigări, pentru că se jucau cu o pușcă de jucărie, pentru că se întindeau să-și ia carnetul de conducere din torpedou sau când dormeau în propriile paturi. Demonstrațiile care au avut loc în Ferguson, Los Angeles, New York, Oakland, Baltimore și peste tot în țară păreau menite să aducă schimbare, dar la 8 noiembrie 2016, îndeajuns de mulți oameni au votat cu Donald Trump, un abia disimulat adept al supremației albe, acesta devenind al patruzeci și cincilea președinte al Statelor Unite ale Americii.

Veștile proaste de odinioară despre diferența corporală erau din nou peste tot. Cuvinte și fraze care erau de neconceput cu zece ani în urmă erau articulate de ziare și de politicieni în țări considerate nu demult bastioane ale democrației liberale. Dreptul la avort era restricționat sau interzis în mai multe state americane, cu toate că era garantat în Irlanda. În Cecenia, homosexualii erau închiși în lagăre de concentrare, în ceea ce era descris în mod eufemistic drept o „acțiune profilactică”. Dreptul de a iubi, cel de a migra,

Împătimita dedicare a lui Laing față de
promisiunea libertății corpului, a dreptului
fiecărui trup de a se mișca, simți și iubi
fără să vatăme sau să fie vătămat
strălucește în fiecare frază.

The Guardian

Cu istețime și ochi critic, Olivia Laing analizează corpurile și toate limitările de care s-au lovit, purtându-ne într-o călătorie a celor mai mari mișcări de eliberare din secolul XX. Corpul este o sursă de plăcere și durere, emanând uneori vulnerabilitate, alteori putere fără limite. Corpuri bolnave, corpuri discriminate, corpuri prizoniere, corpuri sexuale, corpuri agresate, corpuri ca instrumente ale protestului: scopul comun al acestor lupte a fost dreptul de a nu fi oprimat.

Trecând prin propriile experiențe ca activistă și ca practicantă de medicină alternativă, Laing analizează și chiar polemizează cu unele dintre cele mai importante și dificile figuri ale secolului trecut – Sigmund Freud, Susan Sontag, Christopher Isherwood, Andrea Dworkin, Nina Simone sau Malcolm X. Indiferent de poverile pe care le poartă, corpurile rămân o sursă de putere, chiar și în epoca tehnologizată și automatizată pe care o trăim.